Gustav II Adolf: Tal inför riksdagen 1630

Talare
Gustav II Adolf
Sveriges kung

Plats
Riksdagen

Omständigheter
"Tillika a□gde han fo□rma□gan att utan fo□rberedelse, men a□ndock med klarhet och behag utveckla sina tankar, varande genom mildheten i sta□mma och a□tbo□rder en na□stan sto□rre talare a□n den store farfadern. Han har, sade man, o□vervunnit lika ma□nga med tungan som med sva□rdet." Sa□ skrev Fryxell om Gustav II Adolf. Till skillnad fra□n farfadern, Gustav Vasa, hade han ocksa□ tra□nats fra□n barnsben att ha□lla tal enligt retorikens alla regler. Hans la□rare var Johan Skytte som sedan donerade den a□nnu existerande professuren i politik och va□ltalighet vid universitetet i Uppsala.

Gustav II Adolfs mest bero□mda tal a□r det som han ho□ll info□r riksdagen 1630. Sverige hade då varit i oavbrutet krig i mer a□n trettio a□r. Landet var utarmat och utmattat. 1629 slo□t man a□ntligen stillesta□nd med Polen. Men samtidigt beslo□t Gustav II Adolf att Sverige skulle ga□ in i ett nytt och a□nnu sto□rre krig, mot kejsaren och de katolska makterna nere i Tyskland. Han visste att det skulle möta stort motsta□nd i landet. De extraskatter och de nya utskrivningar som kriget kra□vde ma□ste ocksa□ godka□nnas av en riksdag. Sa□ sammankallade han en riksdag i Stockholm, la□t sina betrodda ma□n bearbeta vart och ett av sta□nden och samlade till sist alla pa□ rikssalen da□r han sja□lv ho□ll ett stort tal.

I protokollet fra□n 1630 a□rs riksdag finns ett referat av talets inledning. Kungen har fo□rst va□djat till nyttan. Om bo□nderna accepterar den extraskatt det nya kriget kra□ver, fa□r de beha□lla sina so□ner och dra□ngar och slipper ha□rjningar hemma. Kriget skulle bli en ren va□lsignelse fo□r dem. Det var detta budskap som bondesta□ndets ledamo□ter skulle fo□ra med sig hem till landsbygden, da□r hungern och oron var sa□ stor. Till nyttans argument fogar kungen moralens. Deras trosfra□nder i Tyskland pla□gades sva□rt och fo□rfo□ljdes av katolikerna. Det var hans och svenskarnas heliga plikt att komma dem till undsa□ttning.

Gustav Adolf var en oerho□rt skicklig talare. Da□rfo□r hade han kunnat genomdriva sin vilja vid ma□nga riksdagar. Men denna ga□ng var uppgiften sva□rare a□n na□gonsin, och da□rfo□r tillgrep han en dja□rv taktik. Han bo□rjade tala om sig sja□lv och la□t liksom ma□nniskorna blicka in i hans innersta tankar och ka□nslor – ha□r bo□rjar protokollet a□terge hans ord in extenso. Han hade ma□nga ga□nger riskerat sitt liv pa□ slagfa□lten fo□r Sveriges va□l. Nu na□rmade sig kanske slutet. Gustav Adolf visste ocksa□ att talarens karakta□r, *ethos,* kan ha sto□rre kraft att o□vertyga a□n alla kloka argument. Nu sade han sig vara beredd att offra sitt liv fo□r fosterlandet. Vilken ynkedom om riksdagsma□nnen da□ hade protesterat mot na□gra extraskatter!

Da□refter va□nder sig kungen till riksra□det och vart och ett av de fyra sta□nden. Ha□r va□djar han verkligen till hoppet info□r framtiden, som man ska i sa□dana tal, och utma□lar noga vad de kan vinna av det kommande kriget. Men till varje lo□fte fogas ocksa□ besta□mda krav. Riksra□det ma□ste bevara "enigheten" i landet och sla□ ner all opposition. Adelsma□nnen ma□ste riskera liv och lem som officerare i de kommande krigsta□gen. Pra□sterna ma□ste avsta□ fra□n all kritik och fostra undersa□tarna till lydnad mot o□verheten. Borgare och bo□nder ma□ste arbeta med flit och betala kriget med sina skatter utan suckan. Och da□rmed ska alla vinna den sto□rsta av belo□ningar, "det himmelska och ofo□rga□ngeliga hos Gud oss beredda livet och gla□djen".

Na□r 1800-talets historiker och diktare a□tergav Gustav Vasas och Gustav II Adolfs tal info□r riksdagarna ville man inte se na□gon politisk kamp bakom, a□n mindre manipulation och utpressning. Talen fick tva□rtom bevisa hur det fo□rr fanns en djup och o□msesidig ka□rlek mellan kungamakten och folket i Sverige. Och detta exempel borde samtiden efterlikna i sta□llet fo□r att lyssna till de talare i riksdagen eller de tidningsmurvlar som va□gade kritisera den na□diga o□verheten.

Ha□r fo□ljer den senare delen av Gustav II Adolfs tal 1630.

1 Och efter gemenligt ske pläger, att kruken bärs så länge till vatten att hon på sistone sönder går, så varder ock mig på sistone gångandes, att eftersom jag nu uti så många occasioner och farligheter för Sveriges rikes välfärd haver måst

utgjuta och låta mitt blod – dock allt här till genom Guds nådige beskydd till livet intet skadad – ock på sistone det låta måste. Dy vill jag före min avresa och nu denne gången hava eder samtligen här när- och frånvarandes Sveriges undersåtar och ständer Gud den allrahögsta till själ, liv och all välfärd allernådigst befalld; önskandes att vi efter dette usle och mödosamme levernet efter Guds behag måtte finnas och möta varandra i det himmelska och oförgängeliga hos Gud oss beredda livet och glädjen.

I synnerhet vill jag eder av ridderskapets råd den allsvåldige Gud hava befallt: önskandes av allt hjärta att hos eder aldrig må tryta goda råd, så att i edert kall och rådsämbete måtte föreslå, att Guds ära och hans helga ord och lära oförfalskat här må vara och bliva i vårt fädernesland hos oss och våre efterkommande, sedan att fred och enighet må grönska och florera och all ovilja, oenighet och uppror må borta bliva och förtages, och att aldrig hos eder måtte gode råd felas till fäderneslandets säkerhet, trygghet och fred; så ock på sistone att aldrig av eder efterkommande måtte felas, utan tillväxa sådane personer som riket och regementet kan vara till styrka, rättrådighet och assistence, det jag av allt mitt hjärta vill eder hava önskat uti denna min valediction.

I lika måtto vill jag eder av ridderskapet Gud den allrahögste hava innerligen befallt, önskandes att I uti edert manlige och ridderlige uppsåt vele continuera, så att I och edre efterkommande måtte bringa åter de gamle våre förfäders götiska och berömliga vitt utspridda odödeliga namn över hela världen, som nu en lång tid haver varit bortglömt, ja nästan av främmande föraktat, igen måtte uppkomma och sig förfriska, såframt de så härefter som de uti min varande regementstid sig hava manligen förhållit och oförtrutne haft ospart liv och blod, därmed I have låtit påskina eder vara av de framfarne göters ätt och efterkommande, som hava underlagt sig nästan hela världen och många konungariken sig underkuvat och många hundrade år regerat, ännu ytterligere för fäderneslandet uti krig velen bruka låta, därmed förvärvandes ett odödeligt namn, av konungar och regenter respekteras, ja ock med gods och gårdar beneficeras, så att de deres adeliga stånd med reputas måtte utföra; det vi dem härmed vele hava önskat och valedicerat.

Eder av det andliga ståndet vill jag härmed ock valedicera och förmant hava, att I beflite eder om enighet såsom ock förmana och tillhålla edre åhörare, vilkas hjärta I hava uti edert våld, till att vrida och vränga det vart eder lyster, att de äre deres överhet trogne och rättrådige och utgöra deres plikt med hörsamhet och

godo, styrkandes dem till enighet och samdräktighet, och att de icke låte sig förföra av en hop onda människor.

Och skole I icke allenast förmana och tillhålla dem därtill, utan I skole ock själve föregå dem med ostraffelig och oförargelig exempel, så att de icke allenast av eder lärdom och förmaning utan av edert leverne förhålle sig skickelige och rolige, och i synnerhet skole I för all ting vakta eder för högfärd, så att där utav icke förorsakes något obestånd i riket, och i allo måtto beflita eder om all gudelighet, och vakta eder för parti: och alle tid så föreslå eder åhörare vilkes hjärta I have uti edert våld och dem kunna regera, både till gott och ont, att de sig välvilleligen och roligen förhålle, och utgive till kronan och deres husbönder vad de helst pliktige äre. Det jag eder av hjärtat vill hava önskat.

Eder av borgerskapet vill jag ock hava önskat, att edre små kåter måtte bliva store stenhus, eder små båter stora skepp och farkoster, och att oljan i eder kruker aldrig må tryta och felas, och det till en valediction.

Den gemene man och allmogen vill jag ock hava önskat, att deres ängar måtte grönskas, deres åkrar bära hundradefallt, så att deres lador blive fulla, och att de i all ymnighet måtte tilltaga och växa, till att med glädje och utan suckan kunna utgöra deres plikt och rättigheter.

Och i en summa vill jag eder samtligen och var i synnerhet hava Gud den allsmäktige till själ och liv allernådigst och gunsteligen hava befallt.

Källa

occasioner eg. tillfa□llen, ha□r strider, drabbningar, dy fo□rdenskull, ridderskapets ra□d ha□r avses riksra□det som skulle styra Sverige under kungens fra□nvaro pa□ utla□ndska krigsska□deplatser, florera gro□nska, blomstra, eder efterkommande genom sa□rskilda privilegier var riksra□dsplatserna och andra ho□gre a□mbeten fo□rbeha□llna adeln, assistence hja□lp, valediction avskedstal, go□tiska myten om de gamla tappra och segerrika goterna som svenskarnas urfa□der fick stor betydelse under stormaktsuden. beneficeras belo□nas genom fo□rla□ningar fra□n staten, reputas av franskans reputation, anseende, heder, rolige lugna, parti vid denna tid ett negativt begrepp, eftersom det inneba□r att so□ndra sig fra□n enigheten och ka□mpa fo□r rent egoistiska intressen.

Vår omständighetsbeskrivning är en omarbetad version av beskrivningen av talet i Ordet är en makt: svenska tal från Torgny lagman till Carl Bildt och Mona Sahlin: en antologi (1998) sammanställd av Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard.

Taggar

1630, 1630-tal, Kungahuset, Man

URI

https://www.svenskatal.se/tale/gustav-ii-adolf